

19.07x26.94	1	עמוד 10	77	עֵתוֹן	28/11/2017	61275065-2
מכון ואן ליר בירושלי - 135510						

אורי גולדברג

לכוחם של חיבורים

סלמאן נאטור, הולך על הרוח, מערבית: יונתן מנדל, מכתוב, מכון ון ליר בירושלים והוצאת "עולם חדש" 2017, עמ' 247

אחרים. המכריז מחבר כל מה שבלבו ומה שנמצא מסביבו לישות אחת קשיחה. אבל החיבור הזה גם מפרק ומנטרל את כל מי ומה שלא נמצאים בתוך מגדל ההכרזות. נאטור לא מכריז. הוא מניח, מספר, משדל, חושב ומתנהל בתוך המציאות של הכיבוש. הוא עושה זאת ממגוון נקודות מבט - זו של פליטה, זו של פועל פלסטיני-ישראלי (נוכח-נפקד), זו של מגוון יהודים ישראלים, זו שלו עצמו. נקודות המבט הללו לא מפרקות ומנכסות. הן גם לא מקבעות. באופן עקבי, נאטור המשוטט ומשוחח, מאפשר לנקודות המבט שלו לזלוג ולפעפע אחת אל תוך השנייה. הן מתנהלות ומתהוות מבלי לוותר לרגע על מציאות החיים שלהן. כל הדוכרים בספרו נמצאים באמת בתוך הנסיבות האישיות שלהם ואינם דוכרים "כֶּשֶׁם" (וודאי שלא "במלכות"). כל אחת ואחד מהם חסרים וכמהים, שואפים ומתגעגעים, אך גם הווים באופן מלא.

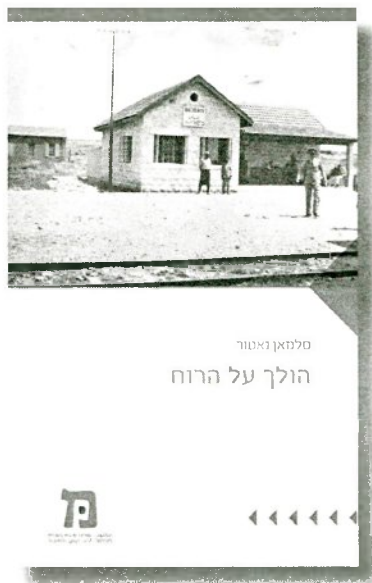
זאת הוויה אורגנית. הרוע והטוב אינם מכריעים או מבטלים זה את זה, אלא קיימים זה בצד ובתוך זה. סיפוריהם של תושבי בית שאן תומכים בחוויות חייו של הפועל הפלסטיני, ואלו מזינים בתורם את השיחות עם משורר מתנחל שכותב מפיו של פלסטיני שנרצח. כל אלו נתמכים בסיפוריו של נאטור עצמו, סיפורים על מסעותיו, על ילדותו על הכרמל, על השיחות שהוא מנהל ברחבי ישראל והעולם. הספר היפה הזה הוא מעשה אריג ומלאכת הטווייה שלו היא מהותו. תרגומו של יונתן מנדל לספר ראוי לציון. המשלב שלו משלב בין בהירות גדולה ובין מודעות שאינה מובנת מאליה לתנועת הטווייה, להתהוות האריג.

בחינת ההוויה הפלסטינית-ישראלית באופן הזה, בטווייה, היא בחירה רדיקלית. לא רק מבקרי ספרות עוסקים בפירוק, אלא גם הפרשנים והמומחים הנטועים בלבה של ההוויה הזאת. השאלה המכוננת של הפוליטיקה הישראלית נדונה בדרך כלל מתוך הנחת מוצא ותנועה של פירוק. גם אפשרות המדינה האחת עולה בדרך כלל כאופציה שמפרקת את אשליותיהם של תומכי שתי המדינות. האפשרות לגולל את ההוויה הזאת כישות שלכידותה בהתהוותה - היא אפשרות מהפכנית. איש אינו יכול לחלוק על הצורך הדחוף בפתרונות לבעיות של מציאות בוערת. מצד שני, המחויבות לחיים, ההכנה שהרוח נושבת ותמשיך לנשוב, אלו קודמים, וגם ישרדו הרבה אחרי כל פתרון.

לא ציטטתי ברשימתי אפילו פעם אחת מן הספר היפה של סלמאן נאטור, כיוון שציטוט של משפט או שניים הוא מעשה פרימה. חוויית החיבור שהוא מציע, הטווייה המתמשכת של המציאות, ראויה לקריאה מלאה.

אורי גולדברג - מלמד במרכז הבינתחומי בהרצליה ועוסק ביחסים בין אמונה דתית ופוליטיקה במזרח התיכון.

קשה לשמור על מבנים רגילים של ביקורת ספרות כשמנסים לכתוב על הספר היפה ומאיר העיניים הזה. ביקורת שואבת את חיוניותה מפירוק. המשורר והמבקר סמואל קולרידג' כתב שאם יצליח סופר להחדיר ביצירתו "עניין אנושי ומראית עין של אמת", הרי שהקורא יוכל "להשעות את חוסר האמון" שהוא ודאי רוחש ליצירה מעצם היותה יצירה. קולרידג' כתב על יצירות בדיוניות אבל האמירה שלו נכונה גם באשר לספרים שעוסקים במציאות. מי שמזהה אמת ואנושיות בספר שהוא קורא מצליח להאמין לספר ובספר, ואולי גם להאמין באמת ובאנושיות בכלל. הרי רובנו לא פוגשים בהן - באמת ובאנושיות - בתדירות גבוהה בחיינו היומיומיים.

המבקר בדרך כלל נותר בחוסר האמון שלו. השעיית חוסר האמון היא חוויה יחידנית שהספך שלה שונה עבור כל קורא וקורא. המבקר כותב, במרבית המקרים, עבור אלו שלא קראו את הספר. לכן המבקר בדרך כלל מפרק את הספר שהוא קורא. זו גישה שכלתנית, אולי אפילו "מדעית". אם אין גישה למכלול, אפשר לפרק אותו ליחידות קטנות יותר, ומן היחידות הללו יוכל קורא הביקורת לבנות לעצמו (גם אם בחטף) קווים של מכלול חדש. אבל הספר היפה של סלמאן נאטור הוא אתגר קשה במיוחד למבקר, כיוון שהספר עוסק כל כולו בחיבור.

זה איננו חיבור שכלתני. נאטור, גם כאשר הוא מעלה מחשבות לגבי אנושיות ודריקים, לא הופך את מילותיו לקרדום לחפור בו. המחשבות שלו הן חלק מן הקיום שלו, והקיום שלו הוא קודם כל אמיתי. יש איכות בלתי אמצעית לגמרי באופן שבו קולו עולה מן הדרך. "ניכרים דברי אמת", אמרו חז"ל. לו היו כל הדברים אמת, שום דבר לא היה ניכר. דברי אמת ניכרים על רקע מה שאינו אמת. וגדולתו של נאטור בכך שהוא אמת ודבריו אמת בלב המאפליה של הסכסוך הישראלי-פלסטיני.

האמת בספר היפה הזה הולכת וגדלה, נצרפת ומצטרפת, דווקא מכיוון שאינה מוכרזת. הכרזות נערמות, קומה על גב קומה, לכדי מגדלים מבטון מזויין שאיש אינו יכול לבוא בשעריהם (פרט לאלו המכריזים מתוכם, כמובן). מה שנאמר בשפה אחת ודברים אחדים הוא לכיד ויחיד. אין בלתי, ובכך הוא שולל את אמיתותם של דברים